

אַחֲרֵי מוֹת

הקדמה ראשונה

- כאשר ישראל שואפים לעשות הישר והטוב בעיני השם, אינם זקוקים למלך
- משה המלך את יהושע תחתיו, משום שהיה צורך להשלים את גאולת מצרים
- יהושע נכנס תחת משה, להכניסם לארץ, אולם אין צורך בשופט שיבא תחת יהושע

משה ויהושע. פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. משה הוציאם ממצרים, ויהושע הכניסם לארץ ישראל. משה נתן להם את התורה, ויהושע הוריש להם את ארץ הבחירה.

משה טרם מותו, ביקש מאת בורא העולם, יפקד השם אלקי הרוחות, איש על העדה. ולא תהיה עדת השם כצאן אשר אין להם רעה. משה שאל, והקב"ה ענהו. ויאמר השם אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו.

משה דרש המשך למנהיגותו, ואילו יהושע לא. יהושע המשיך את מנהיגותו של משה, אבל ליהושע, לא מצאנו שהיה מנהיג מסוים שימשיך להנהיג את כלל ישראל תחתיו.

מדוע לא ביקש יהושע מאת השם, שיפקוד איש על העדה? מפני מה היה המשך להנהגתו של משה, ואין המשך להנהגתו של יהושע?

כדי להבין נושא זה לאשורו, וכדי לענות על השאלות הנ"ל, עלינו לילך להתחקות אחרי תהליך התהוותו של כלל ישראל לעם.

כאשר שולח האלוקים את משה, להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, אומר האלוקים למשה, חמש לשונות של גאולה. והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והבאתי.

מהם חמשת פניה של הגאולה? כלום לא די בלשון אחת? וכי אין מספיק במילה וגאלתי או והוצאתי, כדי לבטא את בשורת הגאולה?

חמש לשונות, כנגד חמשה דברים שנגזרו בברית בין הבתרים. חמשה ענינים שעליהם כרת השם ברית עם אברהם אבינו. וכה אמר לו. יָדַעְתָּ כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרַי כֹּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל.

אך מהם חמשת עניני הגלות והגאולה, שנתנו לאברהם במראה הנבואה?

האחד: הוא עצם הגלות. מקומם הטבעי בארץ ישראל.

השני: העבדות.

השלישי: העינוי.

הרביעי: השפטים בגוי שישתעבד בהם.

החמישי: היציאה ברכוש גדול, קבלת התורה.

אך מהו הקשר בין חמשת עניני הברית לבין חמשת לשונות הגאולה?

נאמר לאברהם שבניו יתענו תחת יד מצרים - וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה - כעת מבטיח בורא העולם, וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם.

יצאו מסבלותם, אך עדיין ישארו עבדים לפרעה, כפי שנאמר לאביהם - וְעֲבָדוּם לַכֹּחַ בָּאָה הַהִבְטָחָה, וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵעֲבָדָתָם.

אך הובטח כי גם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי? כאן באה הלשון השלישית, וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים.

ומהו הַרְכּוּשׁ הגדול? הלא הוא, התורה הקדושה. וזו כונת הכתוב כבהבטחה הרביעית, וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם, וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים. בקבלת התורה נעשינו לעם, ונהיינו גורלו של הקב"ה.

אולם הלא נאמר לאברהם אבינו, כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, והובטח לו כי דור רביעי ישוב הנח? לכך אומר הבורא למשה, וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי הַשֵּׁם.

נמצינו למדים כי תחילת הגאולה - ביציאתם ממצרים, וסופה - בכניסתם לארץ.

אולם, אם אכן יציאת מצרים - סופה בכניסתם לארץ, ומשה נשלח להוציאם ממצרים, כיצד זה יתכן, שיהושע הוא אשר הביאם לבסוף לרשת את ארץ כנען?

הבה ונקשה עוד קושיה.

**הלא גם העם היוצא ממצרים, דור המדבר, לא נכנס לארץ ישראל, ואיה הבטחת
”והבאתי אתכם אל הארץ”?**

אלא, שגרם החטא. ועל כלל ישראל נגזר בחטא המרגלים, כי לא יזכו לעבור את
הירדן, לרשת את הארץ המובטחת. ויקצף - השם - וישבע לאמר. אם יראה איש
באנשים האלה הדור הרע הזה, את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם.¹

ובמי מריבה נגזר על משה ואהרן שלא יבואו אל הארץ. יען לא האמנתם בי,
להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל הזה, אל הארץ אשר נתתי
להם. גרם החטא, ולא משה הוא שיכניסם לארץ.

**אבל עדיין יש עלינו להבין, כיצד תתקיים הבטחת הבורא, ששלח את משה
להוציאם ממצרים ולהורישם את הארץ? כיצד תתקיים הבטחתו יתברך, שהבטיח
לישראל, והבאתי אתכם?**

¹ ובעקבות חטאי ישראל, בגלל חטא העגל וחטא המרגלים, ירדו ישראל ממדריגתם, וכבר אינם ראויים להנהגה
ניסית. עם ישראל כבר אינו ראוי להנהגה גלויה, הנהגה על טבעית. כלל ישראל אינו מסוגל להכיל את הנהגתו של
משה רבנו, שפניו כפני חמה, ונבואתו באספקלריא המאירה, ללא מחיצות. ואילו משה רבנו היה מכניסם לארץ,
והנהגת השם את עמו היתה הנהגה גלויה, הנהגה של גילוי, הנהגה על טבעית, הנהגה שבה רואים את יד השם, ללא
הסתר - כקודם החטא - אזי גם יידרש מכלל ישראל לחיות במדירה גבוהה זו, ולהתאים את עצמם למדריגה זו. ואילו
לא היו עומדים בה, היה חרון אף השם גורם לכליה ח"ו.

וזו כוונת חז"ל שאמרו שאילו משה רבנו היה מכניסם לארץ ישראל, לא היה נחרב בית המקדש. שהרי על חורבן בית
המקדש נאמר, מזמור לאסוף אלוקים באו גויים בחלתך. ושואלים חז"ל, מזמור לאסף - על חורבן בית המקדש - קינה
היה צריך לומר? אלא מזמור, על ששפך חמתו על העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל עצמם. ואילו משה
היה מכניסם לארץ, לא היה די בשריפת עצים ואבנים, כיון שגם הדרישות יותר גבוהות, ולא די בעונש זה, וע"כ כלל
ישראל היה נענש בגופו, ולא היה נחרב בית המקדש.

ועל כן נתן הקב"ה למשה נסיון ללא עזר ממרום - כפי הנהגת השם לצדיקים, שיש עליהם שמירה מן החטא - ונתנו
למשה אפשרות לחטוא במי מריבה, כדי שאפשר יהיה לגזור שלא יכנס ולא יכניס את העם לארץ ישראל. וכל זאת,
כדי שיעברו תחת הנהגתו של יהושע, שאמנם כל כוחו בא ממשה, אולם מדרגתו פחותה ממשה. פני משה כפני חמה,
ופני יהושע כפני לבנה. יהושע ינהיגם אל ארץ נושבת, כפי הראוי להם, כפי מדרגתם.

וזו כוונת משה שאומר לישראל, גם בי התאנף השם, בגללכם לאמר, גם אתה לא תבא שם. זו כוונתו כשאומר להם -
בגללכם. כלומר בשבילכם, ניתן לי אפשרות לחטוא. בשבילכם, כדי שתהיה לכם הנהגה המתאימה לדרגתכם.

אלא, נכנסו בניהם תחתם. אמנם יוצאי מצרים לא נכנסו לרשת את הארץ, אולם בבניהם התקיימה הבטחת הבורא. וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אֶמְרַתֶּם לְבֹי יְהוָה, וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע, הֲמָה יָבֹאוּ שָׁמָּה, וְלָהֶם אֶתְנֶנָּה וְהֵם יִירְשׁוּהָ.

ואף משה מבקש מאת הבורא, שיבא מנהיג תחתיו. משה מבקש איש - שיבא מכוחו, והוא יכניסם אל הארץ, וע"י תתקיים גזירת הבורא למשה, אשר צוה עליו להוציאם ממצרים, ולהביאם אל הארץ המובטחת.

וכך מבקש משה: יִפְקֹד הַשֵּׁם אֶלְקֵי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה. אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת הַשֵּׁם כְּצֹאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה².

ואז מצוה הקב"ה: קַח לָךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסִמְכָתָה אֶת יָדָךְ עָלָיו. וְהֶעֱמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָל הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם. וְנִתְּתָה מֵהוֹדָךְ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְנָתַתָּ מֵהוֹדָךְ עָלָיו, תֹּאצִּיל עָלָיו מִכַּחַד, כִּי הוּא יבֹא תַּחְתֶּיךָ.

כעת נבין, מדוע היה זה דוקא משה שביקש יפקוד השם איש על העדה. אחרי שהגענו עד כאן - אחר שידענו כי הגזירה אמת, ודבר השם לא ישוב ריקם, ויש עליה להתקיים - עכשיו נבין, שמשה דווקא היה צריך לבקש, שיבא מנהיג תחתיו. אצל משה היה צורך במנהיג, שכל כוחו יבא ממשה, ובו תתקיים ההבטחה.

פני משה כפני חמה, ופני יהושע כפני לבנה. וכשם שכל אורה של הלבנה, בא מאורה של השמש, כך כל כוחו של יהושע, הואצל מהודו של משה.

²עֲתָה נִבּוֹא וְנִתְּבוֹנֵן, אֵימַתִּי בִּיקֶשׁ זֹאת מִשֶּׁה? נִתְּבוֹנֵן, וְנִרְאָה נִפְלְאוֹת!

פרשת סמיכת יהושע, באה אחר פרשת בנות צלפחד. אחר בקשת בנות צלפחד, תָּנָה לָנוּ אֶחָזָה בְּתוּךְ אַחֵי אֲבִינוּ. ואחר צווי הבורא, כֹּן בְּנוֹת צִלְפָּחַד דִּבְרַת, נָתַן תִּתֵּן לָהֶם אֶחָזָה נַחֲלָה בְּתוּךְ אַחֵי אֲבִיהֶם, וְהֶעֱבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן. כאן התחדש הדין שליוצאי מצרים נחלקה הארץ.

אחר שהוברר, כי הדור השני, הדור הנכנס לארץ כנען, בא תחת אבותיהם, תחת דור יוצאי מצרים. אז אמר משה, הגיע העת, שאף אני הוריש גדולתי לבני. הגיע הזמן שאבקש מאת הבורא, כי בני יכנסו תחתיה בהנהגת העדה, ובהם תתקיים גזירת והבאתי אותם אל הארץ.

אמר לו הקב"ה נוצר תאנה יאכל פריה. יהושע ששימש אותך באמונה, בדין הוא שיבא ויטול שכרו. אמנם בנים נכנסים תחת האב. אולם יהושע הוא תלמידך, וכל תורתו ממך. והוא הוא שראוי לבא תחתידך אף יותר מבניך.

אולם זאת נרצה ללמוד, מדוע יהושע לא ביקש? וכי אין צורך במלך? אין כלל ישראל צריכים מנהיג שינהיגם? התהיה עדת השם, כצאן אשר אין להם רועה?

אכן. אין כלל ישראל צריכים למלך, כי השם אלוקיהם מלכם. רק כאשר מצפים לכלל ישראל מאורעות כבירים, כדוגמת הוצאתם מעבדות לחירות ונתינת התורה, או ירושת וחלוקת הארץ, או אז יש צורך בסרסור. אז יש צורך בשליח מאת השם, שינהיגם ויכניס אל אותם אירועים מסעירים.

אך כאשר כלל ישראל יושבים איש תחת גפנו ותאנתו, וכל שאיפתם לעשות את רצון קונם, ולעבדו באמת, אזי אין צורך במלך. מלך, לבבו הוא לבב כל ישראל. מלך, תפקידו להנהיג את העם, לעשות הטוב והישר. ועל המלך לכופף את העם, לקיים את מצוות התורה, באם יש צורך.

אולם כעת - אחר מות יהושע - נכנסים כלל ישראל לתקופה אדירה. תקופה שכמותה לא היתה בכל ההיסטוריה. תקופה, בה כל איש, כל יחיד ויחיד, שאף לעשות את הצדק המוחלט. שאיפת הציבור בכללותו, לעשות את הטוב והישר.

בְּיָמֵינוּ הָיָה אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה. אין מלך, כי אין צורך במלך. איש הישר בעיניו יעשה, ואין צורך לכפות עליו.³

ועל כן נמצא בדברי הגמרא, במסכת עבודה זרה, שספר שופטים נקרא ספר הישר, ספר המדבר על ישרים. (כשם שמובאת שם דיעה, שספר בראשית נקרא ספר הישר, שהרי מסופר שם על האבות הקדושים שנקראו ישרים).

³ זוהי דוגמא אדירה לממשל עצמי, שאחר מלך מלך לבני ישראל לא התנסו בדוגמתו. ממשל עצמי, שרק כיום בגלות אנו יכולים, אולי, לדמות עצמנו לממשל זה. אולם מה רב ההבדל. כי בעוד כיום אנו רק מנסים להידמות לתקופה רבת הוד זו, הרי שאז בתקופת השופטים, מצינו רק שני חטאים, של יחידים, בכל אותה תקופה, שהוד קדומים חופף עליה.

סיכום:

תקופת השופטים הינה תקופת נפלאה, ורבת רושם. תקופה של כארבע מאות שנה, שבה הצליח עם ישראל לחיות חיי קדושה וטהרה, ללא ממשלה, וללא מלך שיכפה וינהל את חיי התורה בארץ. תקופה של ממשל עצמי. תקופה שבה התנהלו חיי העם ע"י העם עצמו באמצעות שאיפתו העזה לחיי אמת וצדק.

רק במקרה של ספיקות בהלכה, או בחיכוכים שבין אדם לחבירו, היו פונים אל בתי הדין שבכל עיר ועיר, שם ישבו השופטים כפי משפטי התורה, שציותה "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך".

וכן במקרי החטא המועטים - באותה תקופה אדירה - היו אלה השופטים, שתפקידם היה לדאוג לתיקון המעוות, ולתשועת העם לאחר הסרת החטא מישראל.

שאלות חזרה:

1. מדוע לא היה המשך למנהיגותו של יהושע?
2. בארי את הפסוק שנשנה מספר פעמים בספר שופטים "בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה".

שאלת רשות:

מדוע היה צורך שיהושע ימשיך את הנהגתו של משה?

שאלת הכנה:

- א. עייני בספר יהושע פרק ז', וכתבי מה היה החטא בפועל, וצטטי את לשון התוכחה על החטא.
- ב. נסי לבאר זאת.

תשובות:

1. לא היה המשך למנהיגותו של יהושע, משום שלא היה צורך. שהרי העם שאף לאמת ולצדק אף מבלי מאן שיכפה זאת עליו.
 2. וזהו פירוש הפסוק, "בימים ההם אין מאן בישראל" לא היה צורך במאן משום "שאינו הישר בעיניו יעשה" כל אחד שאף אטוב ואישר, ואז היה צורך בממשל שיכפה את ח" התורה בישראל.
- רשות. כיון שמה נשלח להוציא את ישראל ממצרים, וגאולת מצרים הושלמה בכניסתם לארץ המובטחת, ועל משה נגזר שלא יכנס לארץ, לכן היה צורך שיהושע שזא מכוחו של משה, הוא יכניסם לארץ, והוא ישים את גאולת מצרים.
- הכנה. א. החטא היה חטאו של עכן, שלח מהחרם שלשה צבאים בארץ שבער, מאתים שקלים ולשון זהב, ולשון הנביא בתארו את החטא "חטא ישראל, וגם עזרו את ברית, וגם לקחו מן החרם, וגם גנבו, וגם כחשו, וגם שמו בכזיהם".
2. דרך הנביא לצבא בכזות אף שהחטא של יחיד, מפני שכל ישראל ערבים, וחטא היחיד פוגם בצבא. וכן מע"פ שהיה זה חטא אחד, דרך הנביא להוכיח על כל צבא החטא, כגון:

ת2e "זריתי", ועל זחסתר "גזז", לא היה לזוך "עמו זכיהם", ולא מזים
"כתסו".